

PREZIDENTINĖ RETORIKA: DALIOS GRYBAUSKAITĖS IR BARACKO OBAMOS KALBŲ RAKTAŽODŽIŲ ANALIZĖ

VIKTORIJA ČERNIAKOVA, JONĖ GRIGALIŪNIENĖ

Vilniaus universitetas

Filologijos fakultetas

Vertimo studijų katedra

jone.grigaliuniene@ff.vu.lt

vcerniakova@gmail.com

Prezidentų retorika tiriama jau ne vieną dešimtmetį ir pastaraisiais metais sulaukia didesnio kalbininkų, politologų ir kitų sričių mokslininkų dėmesio. Jie, remdamiesi lingvistiniu ir (arba) politologiniu požiūriais, atlieka politikų kalbų analizę, siekdami nustatyti kalbų raktažodžius, įvairių leksinių vienetų savybes bei ypatumus ir kt. Straipsnyje nagrinėjamos dviejų prezidentų – Dalios Grybauskaitės ir Baracko Obamos – inauguracinės kalbos ir metiniai pranešimai, daugiausia dėmesio skiriant prezidentų kalboms ir jų kalbų raktažodžiams, nustatytiems naudojantis programinių priemonių paketu *WordSmith Tools*. Remiantis nustatytais kalbų raktažodžiais ir palyginus prezidentų inauguracines kalbas ir metinius pranešimus, straipsnyje pristatomi dviejų prezidentų kalbų ir retorikos ypatumai. Siekiant šio tikslo buvo taikomi kalbų kiekybinės, kokybinės (kalbų turinio) ir lyginamosios analizės metodai.

Politinė veikla vaidina ypatingą vaidmenį visuomenėje. Šalies politinė įtaka tarptautinėje arenoje, jos santykiai su kitomis valstybėmis ir vaidmuo tarptautinėje bendruomenėje priklauso nuo šalies prezidento veiksmų ir išsakomos pozicijos. Be to, sakinėmis ir rašytinėmis įvairaus pobūdžio kalbomis politikai gali kurti šalies įvaizdį tarptautinėje arenoje, kreiptis į tarptautinę bendruomenę, savo šalies piliečius, kurie per pastaruosius dešimtmečius tapo pagrindiniais politinės komunikacijos ir politinio diskurso veikėjais. Taigi politikų kalbos – viena iš pagrindinių komunikacijos tarp politiko ir auditorijos priemonių, sudėtingas procesas, reikalaujantis gana ilgo ir kruopštaus pasiruošimo, nes kalbėdami politikai siekia ne tik informuoti, įtikinti, paveikti auditoriją, bet ir įgyti jos palankumą. Per pastaruosius penkiolika metų, spartėjant globalizacijos procesams, mokslininkų dėmesys įvairių šalių prezidentų epideiktinėms kalboms padidėjo, tad atsirado daugiau prezidentinės retorikos ypatumų, politinio diskurso ir jo teorijų analizės studijų (Tulis 1987; van Dijk 1998; Koženiasienė 2001; Šeigal 2004; Gavrilova 2004; Telešienė 2005; Cibulskienė 2006;

Wodak 2013; Bayley 2008; Bielinis 2011; Bielinis 2013 ir kt.). Be to, prezidentų kalbų analizė išlieka aktuali ir svarbi, nes greitai besikeičiant socialiniams, politiniams, kultūriniais tikslams ir situacijai tarptautinėje arenoje daugėja prezidentų politinių kalbų, kuriose, reiškiant poziciją vienu ar kitu klausimu, retorika dažnai keičiasi; ypač retorikos pokyčiai pastebimi prezidentų metiniuose pranešimuose. Tai viena iš aplinkybių, lėmusių apsisprendimą atlikti Lietuvos Respublikos prezidentės Dalios Grybauskaitės¹ ir JAV prezidento Baracko Obamos² politinio diskurso analizę, siekiant nustatyti prezidentų retorikos ypatumus.

Šiame straipsnyje analizuojamos Lietuvos Respublikos prezidentės Dalios Grybauskaitės ir Jungtinių Amerikos Valstijų prezidento Baracko Obamos inauguracinės kalbos ir metiniai pranešimai (originalo kalba), kurių bendras skaičius – 19, nustatomi ir aptariami prezidentų kalbų raktažodžiai ir retorikos ypatumai.

Temos aktualumą lemia keli aspektai. Visų pirma – politinė veikla, susijusi su kalbėtojo raiškos ypatumais; geras politikas supranta, kad žodžiai yra neatsiejama jo, kaip valstybės vadovo, gyvenimo dalis. Tad politinės kalbos – pagrindinė politinės retorikos priemonė komunikacijoje. Dažnai kalbama apie politikų kalbas, kalbėjimo manierą, kalbų turinį ir formą, nepamirštama aptarti ir kalbėjimo retorikos ypatumų. Nors įvairių šalių politikų kalbas bandoma palyginti su šalių, kurios turi galias politinio diskurso tradicijas, nusistovėjusius politinės komunikacijos modelius ir kalbėjimo strategijas, politikų kalbomis, tačiau kiekvieno politiko politinę retoriką reikėtų tirti atskirai, nes savo auditoriją jie patraukia naudodami savitą strategiją ir skirtingus būdus. Antra, prezidentų diskurse ne tik atsiveria „kalbančiojo pozicijų raiška, bet ir

¹ Lietuvos Respublikos prezidentė Dalia Grybauskaitė – pirmoji Lietuvos istorijoje moteris, Lietuvos gyventojų išrinkta eiti Lietuvos Respublikos prezidento pareigas. Tai įvyko 2009 m. gegužės 17 d. laisvuose demokratiniuose rinkimuose. D. Grybauskaitė yra įgijusi socialinių mokslų daktaro laipsnį, Džordžtauno universiteto Tarptautinių ekonominių santykių institute baigė specialią programą vadovams, vėliau šiame universitete jai buvo suteiktas garbės daktaro vardas. D. Grybauskaitė buvo LR ministre ir viceministre, dirbo diplomate, ES Komisijos nare, 2009 metais buvo išrinkta Lietuvos metų žmogumi, o 2015 metais – Ukrainos 2014 metų žmogumi. 2014 metais Lietuvos piliečiai perrinko Dalią Grybauskaitę antrajai kadencijai.

² Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentas Barackas Obama – 44-asis Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentas ir pirmasis prezidentas afroamerikietis. Jį balotiruotis į prezidentus iškėlė viena iš didžiųjų partijų (JAV demokratų partija). B. Obama yra įgijęs politikos mokslų laipsnį su tarptautinių santykių specializacija ir teisės mokslų daktaro laipsnį. 2007 metais jis paskelbė apie savo ketinimą balotiruotis į prezidentus nuo JAV demokratų partijos, 2008 metais per JAV prezidento rinkimus surinko daugiausiai balsų ir nugalėjo savo oponentą nuo Respublikonų partijos Johną McCainą. 2012 metais vėl balotiravosi į prezidentus ir šį kartą, įveikęs Respublikonų partijos atstovą Mittą Romney, buvo išrinktas antrai kadencijai. 2009 metais B. Obama buvo apdovanotas Nobelio taikos premija ir tapo trečiuoju JAV prezidentu, kuriam ši premija buvo įteikta einant prezidento pareigas.

formuojama visų politikos subjektų bendradarbiavimo sąlyga – lygiavimasis į kalbamus principus“, kas yra reiškiamas per epideiktinėms kalboms būdingas intencijas arba pagrindinius politinio diskurso konceptus (Bielinis 2013, 58). Trečia, prezidento kalbų raktažodžių analizė turi didelę svarbą nagrinėjant politinį diskursą arba prezidentinę retoriką, nes prezidento inauguracinėse kalbose ir metiniuose pranešimuose gali būti užkoduota prezidento politinė pozicija, išreiškiamas raktažodžiais arba epideiktinėje kalboje tradiciškai naudojamomis retorinėmis priemonėmis (Laracey 2002, 3–19). Be to, prezidento kalbų tekstai ir jiems būdingi raktažodžiai – tai prezidento politinių sprendimų ir būsimų veiksmų išraiška, „svarbus politinės komunikacijos veiksnys“ ir kartu priemonė, kuri veikia susiklosčiusią politinę situaciją ir keičia jos struktūrą, informuoja, organizuoja visuomenę ir formuoja jos požiūrį (Bielinis 2011, 80). Visa tai lemia tiriamos temos aktualumą.

Nors Lietuvoje retorika ir jos ypatybės tyrinėjamos ne vieną dešimtmetį, galima teigti, kad politinės retorikos tyrimų tradicija dar tik pradėjo formuotis: Lietuvoje mokslinių darbų, skirtų politinei retorikai arba susijusių su retorika skirtingais aspektais, aptinkame nedaug (Koženiauskienė 2001; Koženiauskienė 2005; Butkutė 2008; Bielinis 2002; Šuminas, Vernickaitė 2010).

Koženiauskienė (2005) tyrinėjo Lietuvos parlamentarų kalbas ir teigė, kad parlamentariai yra elitinės kalbos formuotojai, kurių pagrindinė priemonė yra išstobulinta kalba, tačiau pastaruoju metu jų kalbų turinys labiau primena užstalės kalbas nei profesionalias kalbas. Be to, Koženiauskienė (2001, 13) yra parašiusi knygą (monografinį retorikos aprašą), kurioje išsamiau tyrinėja oratorių stilių, funkcinę stilistiką ir tekstų tipologiją, remdamasi retoriniais tekstais nuo M. Mažvydo iki šių dienų autorių. Bielinis (2002) apžvelgė lingvistinius politinės komunikacijos aspektus. Pasak autoriaus, kiekvienas politinės komunikacijos aktas yra orientuotas ir modeliuojamas pagal socialinį kontekstą, be to, vienas iš svarbiausių politinės komunikacijos veiksnių yra politiko kalbėjimas ir kai tarp politikos subjektų nėra plėtojama komunikacija, politinis gyvenimas sustingsta. Butkutė (2008) nagrinėjo frazeologizmus, jų ypatumus ir retorines priemones, pasitaikančias politikų kalbose, diskusijose. Pasak autorės, frazeologizmai – svarbi kalbos raiškos priemonė, kuri suteikia kalbai įtaigumo, vaizdingumo ir paveikia arba sudomina klausytoją. Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto politinės komunikacijos doktorantai Šuminas ir Vernickaitė (2010) nagrinėjo politinės kultūros tendencijas Lietuvoje. Pasak jų, politinės retorikos ir prezidentų politinio kalbėjimo tradicijos Lietuvoje dar tik formuojasi, nes šiuo metu pareigas eina tik ketvirtasis po Nepriklausomybės atkūrimo prezidentas, tačiau kiekvienas iš jų prisidėjo prie politinės retorikos tradicijos kūrimo Lietuvoje.

Būti pirmąją Lietuvos Respublikos prezidente moterimi, be abejonės, reiškia ir didelę atsakomybę, galbūt netgi siekį įrodyti, kad prezidentė moteris sugeba ne prasčiau valdyti valstybę nei ją valdę prezidentai vyrai. Todėl visuomenėje kuriamas tvirtos, aiškios nuomonės turinčios, net šiek tiek diktatoriškos vadovės įvaizdis: tai rodo dažniausiai trumpi, konkretūs prezidentės pareiškimai aktualiais klausimais ir griežtas tonas. Toks prezidentės įvaizdis ir retorika susilaukė nemažai teigiamų vertinimų: dar pirmaisiais D. Grybauskaitės kadencijos metais žurnalas *The Economist* ją pavadino „plienine magnolija“³, politologas Algis Krupavičius⁴ apibūdino kaip Lietuvos gelbėtoją, kuri į politiką atėjo finansinės krizės metu, *Bloomberg Business* pavadino „geležine ledi“ ir „Lietuvos Baracku Obama“⁵, tačiau kritikavusiųjų prezidentės politinį įvaizdį ir retoriką buvo daugiau, pavyzdžiui, politologas Lauras Bielinis, parašęs dvi knygas apie prezidentę⁶, teigia D. Grybauskaitės retorikoje išvelgiantis „mušeikos retoriką, kurioje akcentas – ne siekiamam tikslui, o grasinimui, pavojaus sukėlimui, įtampos formavimui ten, kur jos nereikia“⁷, Vilniaus universiteto profesorė Regina Koženiauskiene prezidentės retoriką apibūdino kaip „kovingąją, kario retoriką“⁸, politologas Vladas Laučius sutinka su pastaba, kad kartais šalies vadovės retorika „primena Rusijos vadovų retoriką“⁹, politikos apžvalgininkas Rimvydas Valatka sakė, kad D. Grybauskaitės retorika jam „šiek tiek panaši į ne pačio geriausio kolūkio pirmininko retoriką“¹⁰.

Amerikiečių profesorius Zarefskis (2004) teigia, kad retorikos mokslas grindžiamas skirtingomis ontologinėmis prielaidomis, kurios daromos remiantis kompleksiniu požiūriu į kalbėtojo naudojamas įtikinėjimo priemones. Pagal Zarefskį (2004), įtikinėjimo priemonės naudojamos rašytinėje ir (arba) žodinėje komunikacijoje, jomis siekiama pakeisti auditorijos požiūrį tam tikru klausimu arba aptariama tema. Taigi kalbėtojas – asmuo, kuris sąmoningai pasirenka atitinkamas auditorijos įtikinėjimo strategijas, atsižvelgdamas į kontekstą ir tikslą. Be to, kalbėtojo parašytos ar pasakytos kalbos atspindi jo vertybes ir pasaulėžiūrą. Kalbėtojo pagrindinis tikslas komunikuojant su auditorija – apžvelgiant vieną ar kitą klausimą (problema), įtikinti adresatus

³ <http://www.economist.com/node/13702731>

⁴ <http://vz.lt/archive/article/2014/5/13/grybauskaite-yra-valinga-lydere-o-balcytis-komandos-zmogus>

⁵ http://www.businessweek.com/globalbiz/content/jul2009/gb20090715_210574.htm

⁶ Pirmoji knyga „Prezidentė“ išleista 2011 m., o 2013 m. išleista antroji knyga „Prezidentė. Antra knyga“, skirta tolesnei D. Grybauskaitės karjeros ir įvaizdžio analizei.

⁷ <http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/prezidente-kalba-kaip-karys-ar-kaip-kolukio-pirmininkas.d?id=29151647>

⁸ Ten pat.

⁹ Ten pat.

¹⁰ Ten pat.

vartojant retorines figūras. Pagal Stuckey (2015, 69–80), retorika – vienas iš svarbiausių ir mažiausiai suprantamų elementų prezidentų kalbose. Prezidentai visada vertino retoriką kaip neatsiejamą šalies valdymo priemonę, retorika padėjo siekti įvairių politinių tikslų, pavyzdžiui, sukurti norimą politiko įvaizdį, įtikinti visuomenę, valdžios institucijas ir t. t. Mokslininkas Tullis (1987, 8) teigia, kad retorika prezidentų valdymo priemone tapo JAV prezidento Woodrow Wilsono laikais. Bimes (2009, 210) teigimu, kitų prezidentų, atėjusių į valdžią po Woodrow Wilsono, retorika pasikeitė: jie perėjo nuo konstitucinės retorikos prie populiareesnės įtikinėjimo retorikos, kuria buvo siekiama interpretuoti tautos norus ir panaudoti visuomenės nepasitenkinimą kaip masinio spaudimo priemonę, siekiant paveikti Kongresą. Taigi, pagal Bimes (2009, 216), retorika – tik simbolinė veiksmy, būdingų tik tam tikros šalies politikai ir socialiniam gyvenimui, forma. Todėl tiriant prezidentinę retoriką galima greičiau nustatyti piliečių vertybes ir pasaulėžiūrą, kaip piliečiai supranta problemas, su kuriomis susiduria šalis, ir koks prezidento instituto vaidmuo politinėje sistemoje. Didesnis prezidentinės retorikos analizės poreikis gali būti grindžiamas ir tuo, kad visuomenėje prezidentinės retorikos vaidmuo auga, visuomenė, Kongresas ir žiniasklaida prezidentą ir toliau laiko oratoriumi, pagrindiniu politinės komunikacijos veikėju (Bimes 2009, 221).

Atėjęs į valdžią Barackas Obama žadėjo JAV piliečiams ir elektoratui naują pradžią JAV istorijoje. Jis, puikus oratorius, kalbėjo apie pokyčių pradžią po niūraus G. Busho administracijos valdymo laikotarpio. Jis žadėjo grąžinti Amerikai tikėjamą žmogaus teisėmis, laisve ir demokratija, nustoti laikytis politikos, pažeidžiančios piliečių laisves. Gero oratoriaus įgūdžius turintis B. Obama besilaikydamas įkvėpimo retorikos susidūrė su sunkia politinio valdymo tikrove – karais tolimuose kraštuose, terorizmo grėsme šalyje ir už jos ribų (Kroes 2012). B. Obamai dar tik pradėjus eiti prezidento pareigas, dauguma žurnalistų ir politikos žinovų priekaištavo dėl neryžtingumo ir nuosaikumo. Atsižvelgdamas į visuomenės ir viešųjų ryšių specialistų nuomonę, B. Obama keitė retoriką į radikalesnę, tačiau susidūręs su sunkiomis situacijomis laikydavosi nuosaikios retorikos, kurią žurnalistai apibūdino kaip „aptakią ir švelnią“¹¹, o po konsultacijų su viešųjų ryšių specialistais jo retorika tuo pačiu klausimu tapdavo griežtesnė¹². Kai kurie politikos analitikai B. Obamos retoriką pavadino „vilties retorika“¹³, retorika „taip,

¹¹ <http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-01-06-nuosaiki-b-obamos-reotorika-amerikieciu-netenkina/38035>

¹² Ten pat.

¹³ <http://www.theguardian.com/commentisfree/2009/apr/17/barack-obama-supporters-naomi-klein>

mes galime, bet tai užtruks¹⁴, tačiau pažymi, kad laikui bėgant jo retorika tapo karinesnė¹⁵ apibūrinant ir ginant JAV interesus tarptautinėje arenoje.

Toliau apžvelgsime Lietuvos Respublikos ir JAV prezidentų kalbų ir retorikos ypatumus, išryškėjusius taikant kiekybinės ir kokybinės (kalbų turinio) analizės metodus ir remiantis kalbų raktažodžiais, nustatytais naudojantis programinių priemonių paketu *WordSmith Tools*.

Tyrimo *metodas*: nustatant dviejų prezidentų kalbų ir jų retorikos ypatumus, taikomi kiekybinis, kokybinis (kalbos turinio) ir lyginamosios analizės metodai. Darbe apsiribojama rašytiniais prezidentų tekstais, o kiti aspektai, pavyzdžiui, prezidentų asmeninės savybės, emocijos, charizma, kurie kalbėtojui taip pat padeda paveikti auditoriją ir formuoja retorikos ypatybes, paliekami tolesniems tyrimams.

Taikant kiekybinį metodą, programinių priemonių paketu *WordSmith Tools* tiriami inauguracinių kalbų ir metinių pranešimų raktažodžiai. Šios programinės priemonės leidžia palyginti žodžio santykinį dažnumą politikų kalbose su žodžio dažnumu tekстыne, kuris funkcionuoja kaip pagalbinė rinkmena nustatant raktažodžius (angl. *Key Words*). Siekiant sudaryti raktažodžių sąrašus, pirmiausia reikia atskirai sudaryti kalbų ir referencinio tekstyno (angl. *reference corpus*), atskirai konvertuotų į tekstines rinkmenas (.txt), dažninių žodžių (angl. *WordList*) sąrašus¹⁶ (žr. 1 pav.), naudojant *WordSmith Tools*. Su *WordSmith Tools* lyginant kalbų ir referencinio tekstyno dažninių žodžių sąrašus sudaromas raktažodžių sąrašas. Raktažodžiai pagal dažnumą eilės tvarka pateikiami lentelėje (angl. *KeyWord list*) (Scott 2007, 115–129) (žr. 2 pav.).

Siekiant nustatyti kiekvieno prezidento kalbų raktažodžius ir gauti kuo tikslesnį ir didesnės apimties rezultatą, iš pradžių *Word* programoje buvo sudaryti lietuvių ir anglų kalbų vienodo dydžio (500 tūkst. žodžių) referenciniai tekstynai. Medžiaga kiekvienam tekstynui buvo renkama Lietuvos, JAV ir Didžiosios Britanijos žiniasklaidos interneto portalų, pavyzdžiui, *lytas.lt*, *15min.lt*, *delfi.lt*, *nytimes.com*, *washingtonpost.com*, *theguardian.com* ir kt., naujienų skyriuose – *IT ir mokslas*, *Aktualijos*, *Kultūra*, *Verslas*, *Kriminalai*, *Mokslas*, *Sportas* ir kt. Paskui buvo atrinktos kiekvieno prezidento inauguracinės kalbos ir metiniai pranešimai. Siekiant gauti kuo tikslesnį ir didesnės apimties raktažodžių rezultatą, prezidentų kalbų apimtis taip pat turėjo būti vienodo dydžio,

¹⁴ <http://www.washingtontimes.com/news/2011/sep/1/obama-sets-bar-lower-recent-stump-rhetoric/?page=all>

¹⁵ <http://www.rg.ru/2014/09/12/obama-site.html>

¹⁶ Dažninių žodžių sąrašai kuriami naudojant tekstinių rinkmenų kodavimo konverterius ANSI ir ASCII. Šiuose sąrašuose nurodomas kiekvieno žodžio dažnis tiriamuose tekstuose, nepaisant išdėstymo tvarkos, skyrybos, konteksto ir kt.

todėl buvo nuspręsta atrinkti D. Grybauskaitės ir B. Obamos skaitytas pastarųjų dviejų kadencijų inauguracines kalbas ir metinius pranešimus. Tačiau palyginus dviejų prezidentų inauguracinių kalbų ir metinių pranešimų žodžių skaičių paaiškėjo, kad jis labai skiriasi. Buvo nuspręsta papildomai pasirinkti šias D. Grybauskaitės kalbas: 2014 m. kalbą Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje, 2014 m. kalbą Seimo plenariniame posėdyje narystės Europos Sąjungoje 10-mečiui paminėti, 2014 m. kalbą Europos Parlamente, nes vien inauguracinių kalbų ir metinių pranešimų nepakako: *WordSmith Tools* nustatė labai mažą raktažodžių skaičių – tik dešimt, iš kurių dauguma buvo jungtukai. Papildomų prezidentės kalbų pasirinkimą lėmė didesnė nei kitų prezidentės sakytų kalbų apimtis; nors tos kalbos yra kitokio pobūdžio, jas galima priskirti prie epideiktinių kalbų žanro, kurio tikslinė auditorija yra ta pati kaip ir inauguracinių kalbų bei metinių pranešimų. Taip buvo suvienodintas kiekvieno prezidento inauguracinių kalbų ir metinių pranešimų žodžių skaičius – apie 50 tūkst. žodžių. Vėliau kalbų ir tekstynų .docx rinkmenos buvo atskirai konvertuotos į tekstines rinkmenas (.txt) ir sudaryti atskiri dažninių žodžių sąrašai, kuriuos lyginant *WordSmith Tools* gauti kiekvieno prezidento raktažodžių sąrašai.

WordList						
N	Word	Freq.	%	Texts	%	Lemmas Set
1	THE	1071	4,29	1	100,00	
2	AND	948	3,80	1	100,00	
3	TO	857	3,43	1	100,00	
4	OF	623	2,50	1	100,00	
5	WE	520	2,08	1	100,00	
6	OUR	516	2,07	1	100,00	
7	A	502	2,01	1	100,00	
8	THAT	469	1,88	1	100,00	
9	IN	370	1,48	1	100,00	
10	FOR	246	0,99	1	100,00	
11	IS	231	0,93	1	100,00	
12	THIS	189	0,76	1	100,00	

1 pav. Dažninių žodžių sąrašo pavyzdys

KeyWords												
N	Key word	Freq.	%	Texts	RC.	Freq.	RC.	%	Keyness	P	Lemmas	Set
1	MŪSU	181	0,92	1	519	0,10	430,50	0,00				
2	IR	1046	5,31	1	15190	3,00	283,95	0,00				
3	VALSTYBĖS	107	0,54	1	579	0,11	153,87	0,00				
4	GERBIAMIEJI	20	0,10	1	0		131,50	0,00				
5	EUROPOS	118	0,60	1	837	0,17	125,57	0,00				
6	TURIME	53	0,27	1	162	0,03	120,72	0,00				
7	LIETUVOS	132	0,67	1	1155	0,23	104,93	0,00				
8	LIETUVA	61	0,31	1	291	0,06	98,70	0,00				
9	TEISMU	23	0,12	1	28		83,15	0,00				
10	GERBIAMI	14	0,07	1	2		80,14	0,00				
11	PAREIGA	16	0,08	1	7		77,46	0,00				
12	ESAME	29	0,15	1	76	0,01	72,71	0,00				

2 pav. Raktažodžių sąrašo pavyzdys

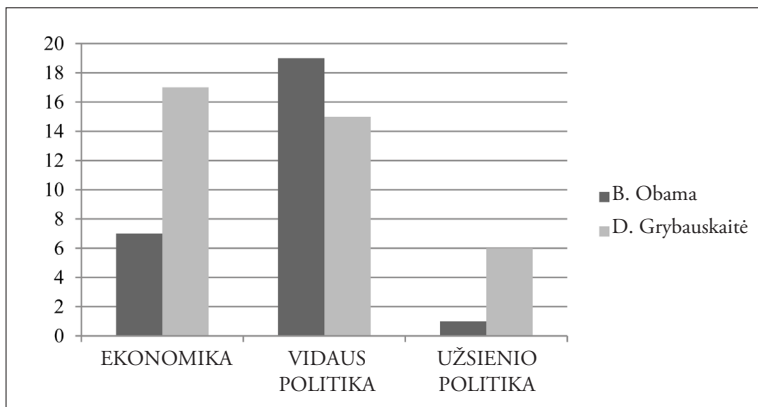
Siekiant nustatyti prezidentų kalbų ir retorikos ypatumus, prezidentų kalbos buvo nagrinėjamos tarpdisciplininiu požiūriu – per kalbotyros ir politologijos mokslų prizmę. Prezidentų retorikos ypatumai buvo nustatomi įvertinant kalbų apimtį, struktūrą, dėmesį politinėms temoms ir aktualiausiems to laikotarpio klausimams, taip pat analizuojant prezidentų kalbų raktažodžius. Konkrečios politinės temos aktualumas buvo reiškiamas procentais – jie išskirti susumavus raktažodžių, priskirtų prie politinės temos bloko, vartojimo dažnumo skaičių ir šį skaičių padalijus iš bendro raktažodžių vartojimo dažnumo skaičiaus, gauto susumavus visų nustatytų raktažodžių vartojimo dažnumą.

Siekiant susiaurinti tyrimo lauką (nes dviejų prezidentų raktažodžių skaičius yra gana didelis), buvo tiriami ne visi kiekvieno prezidento raktažodžiai (tyrime nebuvo paisoma tokių raktažodžių kaip jaustukai, jungtukai, priešdėliai, prieveiksmiai ir tikriniai vardai, nors jų pagal vartojimo dažnumą nustatyta daugiausia). Be to, prezidentų raktažodžiai buvo tiriami pagal siūlomą Coheno (1995, 90–92) modelį, kuriame nagrinėjami JAV prezidentų, buvusių valdžioje nuo 1953 iki 1989 metų, metiniai pranešimai, siekiant nustatyti jų retorikos ypatumus ir prezidentų dėmesio vienai ar kitai politinei temai įtaką visuomenei svarbiems klausimams, t. y. kaip tam tikros politinės temos akcentavimas prezidento kalbose (pranešimuose) veikia visuomenei svarbių temų kaitą (perėjimas nuo aktualesnės politinės temos prie mažiau aktualios ir atvirkščiai). Siekdamas šio tikslo, mokslininkas iš pradžių kiekvienoje kalboje išskyrė tris svarbiausias politines temas (ekonomika, užsienio politika ir piliečių teisės), dažniausiai aptariamąs JAV prezidentų kalbose (pranešimuose), paskui nustatė sakinių skaičių, būdingą kiekvienos politinės temos blokui (ekonomika, užsienio politika ir piliečių teisės), ir šį skaičių dalijo iš bendro sakinių skaičiaus metiniame pranešime, o rezultatą išreiškė procentais. Pagal Coheną (1995, 91), būtent tokių politinių temų išskyrimą atliekant tyrimą lėmė tai, kad ekonomika, užsienio politika ir piliečių teisės buvo esminės to laikotarpio politikos kryptys.

Siekiant nustatyti abiejų prezidentų kalbų ir jų retorikos ypatumus, modelis buvo pritaikytas prie šių dienų ir Lietuvos realijų, piliečių teisių tema pakeista vidaus politikos tema, nes, pirma, Cohenas (1995, 90) savo darbe remiasi siauru požiūriu ir piliečių teisių temą traktuoja kaip tautinių mažumų problemas. Antra, atlikus D. Grybauskaitės ir B. Obamos kokybinę (kalbų turinio) analizę paaiškėjo, kad piliečių teisių tema yra viena iš vidaus politikos potemių prezidentų kalbose. Trečia, abiejų prezidentų valstybių konstitucijose numatyta, kad prezidentas savo metiniame pranešime turi kalbėti apie padėtį šalyje, vidaus ir užsienio politiką. Taip pat pažymėtina, kad ekonomikos temos bloko buvo nuspręsta nejungti su vidaus politikos tema, bet tirti kaip atskirą politinę temą, nes, pirma, nuo seniausių laikų ekonomika buvo tiriama kaip atskira sistema, tiesiogiai sąveikaujanti ir priklausanti nuo politinių procesų ir realijų, antra, analizuojant ekonomikos klausimus kaip vieną iš vidaus politikos problemų, nebūtų visavertiškai atkleista ekonominė politika, kuri yra sudėtinė valstybės politikos dalis ir kuria siekiama daryti įtaką ekonomikos raidai, jos efektyvumui ir valstybės ekonominės galios stiprinimui, o vidaus politika apima politinius sprendimus, kurie yra tiesiogiai susiję su įvairiomis šalies problemomis ir veikia šalies viduje, pirmiausia su nacionalinio saugumo užtikrinimu.

KeyWords												
N	Key word	Freq.	%	Texts	RC.	Freq.	RC.	%	Keyness	P	Lemmas	Set
1	OUR	516	2.07	1	560	0,11	1747,75	0,00				
2	WE	520	2.08	1	1431	0,28	1080,77	0,00				
3	AMERICA	109	0,44	1	168	0,03	315,71	0,00				
4	US	112	0,45	1	250	0,05	265,37	0,00				
5	THAT'S	57	0,23	1	30		241,65	0,00				
6	JOBS	80	0,32	1	131	0,03	224,84	0,00				
7	TONIGHT	43	0,17	1	9		217,63	0,00				
8	LET'S	34	0,14	1	5		179,89	0,00				
9	WE'RE	35	0,14	1	13		160,59	0,00				
10	AND	948	3,80	1	12768	2,47	148,54	0,00				
11	APPLAUSE	31	0,12	1	10		146,20	0,00				
12	EVERY	74	0,30	1	235	0,05	137,54	0,00				
13	WILL	168	0,67	1	1270	0,25	117,23	0,00				
14	AMERICANS	61	0,24	1	187	0,04	116,46	0,00				
15	FAMILIES	46	0,18	1	92	0,02	116,16	0,00				
16	LET	43	0,17	1	97	0,02	101,14	0,00				
17	IT'S	37	0,15	1	67	0,01	98,67	0,00				
18	WE'LL	14	0,06	1	0		86,17	0,00				
19	THIS	189	0,76	1	1790	0,35	85,36	0,00				
20	WORK	74	0,30	1	391	0,08	84,86	0,00				
21	WE'VE	18	0,07	1	6		84,36	0,00				
22	BUSINESSES	36	0,14	1	86	0,02	81,68	0,00				
23	CONGRESS	51	0,20	1	198	0,04	80,12	0,00				
24	JOB	41	0,16	1	128	0,02	77,17	0,00				
25	TODAY	48	0,19	1	183	0,04	76,64	0,00				
26	MUST	47	0,19	1	176	0,03	76,24	0,00				
27	DO	89	0,36	1	597	0,12	74,76	0,00				
28	CAN	114	0,46	1	903	0,17	73,31	0,00				
29	MAKE	73	0,29	1	450	0,09	69,03	0,00				
30	NEED	55	0,22	1	289	0,05	68,77	0,00				
31	TOGETHER	38	0,15	1	127	0,02	67,80	0,00				
32	HELP	52	0,21	1	245	0,05	67,67	0,00				
33	I'VE	14	0,06	1	4		67,47	0,00				
34	MORE	158	0,63	1	1549	0,30	65,87	0,00				
35	NEW	109	0,44	1	902	0,17	64,73	0,00				
36	KNOW	47	0,19	1	210	0,04	64,59	0,00				
37	IM	14	0,06	1	7		60,09	0,00				
38	ECONOMY	47	0,19	1	239	0,05	56,29	0,00				
39	CORY	9	0,04	1	0		55,39	0,00				
40	HARD	37	0,15	1	153	0,03	54,83	0,00				
41	DONT	18	0,07	1	26		53,70	0,00				
42	KEEP	35	0,14	1	144	0,03	52,11	0,00				
43	NOW	80	0,32	1	630	0,12	51,94	0,00				
44	WHY	40	0,16	1	189	0,04	51,89	0,00				
45	HIGHER	27	0,11	1	82	0,02	51,88	0,00				
46	STRONGER	17	0,07	1	24		51,26	0,00				
47	DEFICIT	14	0,06	1	13		50,00	0,00				
48	SO	93	0,37	1	813	0,16	49,65	0,00				
49	DESERVE	12	0,05	1	7		49,51	0,00				
50	BLESS	9	0,04	1	1		48,98	0,00				
51	AMERICAN	66	0,26	1	489	0,09	47,50	0,00				
52	FOLKS	14	0,06	1	16		46,22	0,00				
53	SURE	26	0,10	1	88	0,02	45,91	0,00				
54	CREED	7	0,03	1	0		43,08	0,00				
55	REBEKAH	7	0,03	1	0		43,08	0,00				
56	ILL	7	0,03	1	0		43,08	0,00				
57	PROTECT	24	0,10	1	80	0,02	42,90	0,00				
58	HOME	36	0,14	1	185	0,04	42,59	0,00				
59	WORKFORCE	11	0,04	1	8		42,59	0,00				
60	AMERICA'S	11	0,04	1	8		42,59	0,00				
61	CHANCE	21	0,08	1	60	0,01	42,20	0,00				
62	NATION	38	0,15	1	207	0,04	42,01	0,00				
63	ALL	93	0,37	1	881	0,17	41,88	0,00				
64	OPPORTUNITY	23	0,09	1	76	0,01	41,40	0,00				
65	REFORM	23	0,09	1	77	0,01	40,97	0,00				
66	COURAGE	10	0,04	1	6		40,94	0,00				
67	GET	53	0,21	1	381	0,07	40,04	0,00				
68	THAT	469	1,88	1	7106	1,38	39,71	0,00				
69	CHILDCARE	8	0,03	1	2		39,42	0,00				
70	KIDS	19	0,08	1	52	0,01	39,36	0,00				
71	THANK	12	0,05	1	14		39,29	0,00				
72	GENERATION	21	0,08	1	68	0,01	38,41	0,00				
73	COLLEGES	11	0,04	1	11		38,24	0,00				
74	BELIEVE	26	0,10	1	109	0,02	38,02	0,00				
75	I	151	0,61	1	1782	0,35	37,77	0,00				
76	VETERANS	9	0,04	1	5		37,61	0,00				
77	GIVE	29	0,12	1	139	0,03	37,04	0,00				
78	FUTURE	32	0,13	1	168	0,03	36,94	0,00				
79	GOD	15	0,06	1	32		36,47	0,00				
80	HERE	41	0,16	1	267	0,05	35,91	0,00				
81	WAGE	16	0,06	1	40		35,24	0,00				
82	BIPARTISAN	12	0,05	1	19		34,27	0,00				
83	FAIR	15	0,06	1	36		33,93	0,00				
84	MANUFACTURING	11	0,04	1	15		33,69	0,00				
85	TIME	73	0,29	1	684	0,13	33,67	0,00				
86	OURSELVES	13	0,05	1	25		33,54	0,00				
87	JOURNEY	9	0,04	1	8		32,64	0,00				
88	COLLEGE	20	0,08	1	75	0,01	32,39	0,00				
89	DREAMS	8	0,03	1	5		32,38	0,00				
90	GENERATIONS	10	0,04	1	12		32,36	0,00				
91	CLASS	26	0,10	1	128	0,02	32,28	0,00				
92	OATH	7	0,03	1	3		31,15	0,00				
93	LAUGHTER	7	0,03	1	3		31,15	0,00				
94	STRIVING	5	0,02	1	0		30,77	0,00				
95	RAISE	17	0,07	1	57	0,01	30,24	0,00				
96	RIGHT	42	0,17	1	312	0,06	30,08	0,00				
97	WAGES	11	0,04	1	19		30,06	0,00				
98	INVEST	12	0,05	1	25		29,59	0,00				
99	LOOPHOLES	7	0,03	1	4		29,04	0,00				
100	DONE	28	0,11	1	161	0,03	28,96	0,00				
101	SURELY	9	0,04	1	11		28,90	0,00				
102	DOESNT	10	0,04	1	16		28,41	0,00				

4 pav. B. Obamos kalbų raktazodžiai pagal vartojimo dažnumą

5 pav. Pagrindinių politinių temų sąjasa D. Grybauskaitės ir B. Obamos kalbose pagal dažnumą, išreikštą procentais

Atlikus D. Grybauskaitės dviejų kadencijų inauguracinių kalbų ir šešių metinių pranešimų kokybinę (kalbų turinio) analizę, nustatyta, kad jos kalbų apimtis labai maža, pavyzdžiui, inauguracines kalbas sudaro vos 600 žodžių, o metines kalbas – 3,5 tūkst. žodžių, iš kurių ilgiausia pasakyta 2014 metais. Pažymėtina, kad visos prezidentės kalbos atitinka viešosios kalbos struktūros reikalavimus: inauguracines kalbas sudaro kreipimasis, įžanga, pasakojimas (dėstymas), pabaiga ir epilogas; metines kalbas sudaro kreipimasis, įžanga, pagrindinė dalis, pabaiga ir padėka už dėmesį. Per visą laikotarpį prezidentės kalbų struktūra nesikeitė, nes, anot Koženiausienės (2001, 107), inauguracines kalbas prezidentas gali pradėti nuo prologo arba po auditorijos pasveikinimo iš karto pereiti prie įžangos arba kalbą baigti epilogu ar praleisdamas epilogą padėkoti už dėmesį, o aptariamą temą pagrindinėse kalbų dalyse keitėsi, atsižvelgiant į tų metų politinius procesus ir realijas, be to, keitėsi prezidentės kalbų adresatas: pirmaisiais prezidentavimo metais sakydama inauguracinę kalbą arba pristatydama metinį pranešimą pasisveikinimo dalyje ji pirmiausia kreipėsi į Seimo narius, svečius, posėdžio dalyvius, o tik paskui į Lietuvos žmones, vėliau ši tvarka pakito. Toks akcentų perkėlimas rodo, kad prezidentė siekia priartėti prie visuomenės, ją sudominti ir pakviesti eiti drauge (Koženiausienė 2001, 109). Be to, inauguracinių kalbų epilogė šalies vadovė ragina Lietuvos piliečius susivienyti vienam tikslui ir drauge kurti šalies gerovę ir ateitį, o metinių kalbų epilogė apibendrina pranešimą, pabrėždama pagrindines kalbos mintis, ir padėkoja už dėmesį (Koženiausienė 2001, 152). Be to, pastebėta, kad nuo pirmųjų prezidentavimo metų pirmosiose ir tolesnėse kalbose D. Grybauskaitė daugiau dėmesio skiria ekonomikos klausimams. Kalbėdama apie ekonomiką, prezidentė aptaria verslo temą: verslas vertinamas kaip pagrindinė Lietuvos ekonomikos varomoji jėga, pateikiama teigiamų pavyzdžių, nurodomi konkretūs teigiami rodikliai, be to, siekiant dar kartą sukritikuoti valstybę valdančius subjektus, šalia teigiamų verslo pavyzdžių nurodomos skaudžios ekonominės politikos problemos, siejamos su korupcija ir biurokratišku valdininkų abejingumu. Verslo temos reikšmingumą prezidentės kalbose taip pat rodo raktažodžio *verslas* ir jo gramatinių formų dažnumas, atsispindintys dažninių žodžių sąrašė (žr. 6 pav.).

Kalbėdama apie verslą, prezidentė nepamiršta paminėti darbo rinkos ES kontekste ir ES finansinės paramos, kuri turi suteikti naujų galimybių šalies gyventojams. Ji mini praeitį, integracijos į Europą projektą, Lietuvos santykių su ES kaitą, taip išlaikydama bendruosius formalius reikalavimus, keliamus prezidento kalboms: buvusių prezidentų veiklos tąsa, įvertinant praeitį pasiekimus ir akcentuojant bendras vertybes (Cheng 2006, 585). Nemažai prezidentė kalba ir apie finansinės drausmės, kuri turėtų užkirsti kelią mėginimams grįžti į neatsakingo išlaidavimo kelią, įtvirtinimą naciona-

N	Word	Freq.	%	Texts	%	Lemmas	Set
7081	VERSLAI	2	0,01	1	100,00		
7082	VERSLAMS	1		1	100,00		
7083	VERSLAS	5	0,03	1	100,00		
7084	VERSLĄ	4	0,02	1	100,00		
7085	VERSLE	1		1	100,00		
7086	VERSLININKAI	4	0,02	1	100,00		
7087	VERSLININKAMS	1		1	100,00		
7088	VERSLININKUS	1		1	100,00		
7089	VERSLININKŲ	4	0,02	1	100,00		
7090	VERSLO	30	0,15	1	100,00		
7091	VERSLU	1		1	100,00		
7092	VERSLUI	6	0,03	1	100,00		

6 pav. Raktažodžio *verslas* ir jo gramatinių formų dažnumas D. Grybauskaitės kalbose

linėje teisėje, nes tai suteiktų „pozityvią kryptį finansų ir ekonominei politikai“¹⁷. Politologas Bielinis (2013, 67–87) pažymi, kad D. Grybauskaitės prezidentavimo metų istorija rodo, jog apie ekonomiką ir finansų valdymą prezidentė kalba išsamiai (taikydama susiformavusius per ilgą darbą ES institucijose administratoriaus ir vadybininko įgūdžius), o apie tarptautinius santykius nekalba arba kalba mažai, lakoniškai, daug ką nutyli, nes, pasak jo, užsienio politika yra specifinė sritis, labiau nutolusi nuo ekonominių ar ūkinių klausimų.

Taigi atlikus prezidentės kalbų turinio analizę prieita prie išvados, kad prezidentė mažai dėmesio skiria užsienio politikos klausimams, tačiau ją aptardama nepraleidžia progos pakalbėti apie partnerystę su ES ir bendradarbiavimą su JAV, pabrėždama integraciją į euroatlantines organizacijas ir parodydama ankstesnių prezidentų politikos krypties tąsą ir raidą. Metiniams prezidentų pranešimams žiniasklaida, visuomenė, politikos apžvalgininkai skiria daug dėmesio, nes juose sutelkiama politinės strategijos esmė, deklaruojamas šalies vadovo supratimas apie vidaus bei užsienio politiką ir nusakomi šalies raidos prioritetai bei kryptys (Bielinis 2013, 57). Integracija į euroatlantines institucijas toliau suvokiama nacionalinių interesų lygmeniu, pabrėžiant teritorinį saugumą ir Lietuvos gyventojų bei pačios šalies interesų gynybą, pavyzdžiui:

- (1) *Neišklyskime iš europietiškos valstybės kelio – šalies užsienio politika turi padėti ginti šalies ekonominius ir politinius **interesus**.*¹⁸

¹⁷ http://www.president.lt/lt/prezidento_veikla/metinis_pranesimas/2012_m.html

¹⁸ <https://www.lrp.lt/lt/lietuvos-respublikos-prezidentės-dalios-grybauskaitės-inauguracine-kalba-seime/kalbos/19818>

- (2) *Nuosekliomis Lietuvos pastangomis pavyko pasiekti garantijų, jog priešraketinės gynybos srityje Lietuvos interesai nebus pažeisti: NATO šalis ir toliau gins aljansas.*¹⁹

Negalima teigti, kad prezidentė savo kalbose neskiria dėmesio užsienio politikos klausimams – skiria, tik mažiau nei kitoms sritims. Pavyzdžiui, sociologas M. Degutis daro prielaidą, jog „savotiškai nenuoseklią D. Grybauskaitės užsienio politiką lemia ir tai, kad ji suvokia, jog daugeliui Lietuvos gyventojų tai tikrai nėra svarbiausias klausimas, turėsiantis didelės įtakos jų gyvenimui, todėl jai skiriama mažiau dėmesio“²⁰. Kitą nuomonę išsako politologas, istorikas A. Kulakauskas, kuris 2014 metų prezidentės metinį pranešimą apibūdino kaip „puikų retorikos pavyzdį“²¹, kuriame buvo labiau aptariamai ir akcentuojami užsienio politikos bei gynybos klausimai.

Kalbėdama apie vidaus politiką, prezidentė savo kalbose akcentuoja keletą temų: politinę ir socialinę šalies padėtį, saugumo, teisėsaugos problemas, valdžios atsakomybę ir kt. Svarbia prezidentės inauguracinės kalbos tema laikoma valdžios atsakomybė, pirmiausia prezidentės atsakomybė piliečiams. Šios temos raktažodžiais gali būti laikomi *atsakomybė, pareiga, privalome*. Pirmiausia šiais raktažodžiais prezidentė pabrėžia savo atsakomybę šalies piliečiams ir parodo, kad tapusi prezidente ji yra atsakinga ne tik už šalies, bet už visos tautos ateitį ir jos pareiga – imtis tokių veiksmų, kurie pateisintų rinkėjų lūkesčius. Tačiau savo kalbų baigiamosiose dalyse vartodama šiuos žodžius prezidentė pabrėžia piliečių atsakomybę ir pareigą įsitraukti į stiprios valstybės kūrimo procesą, nes *atsakomybę* ir *pareigą* šalies vadovė vertina kaip pagrindinius teisinės valstybės vertybių principus, pavyzdžiui:

- (3) *Žmonės jau pajuto, ką reiškia gyventi kitaip, būti europiečiais, spręsti patiems. Suprasdami atsakomybę už savo kraštą, telkiamės ir neatpažįstamai keičiame Lietuvą.*²²
- (4) *Įsisąmoninta pareiga ne mažiau nei pinigų kiekis biudžete lemia valstybės kokybę.*²³

Be to, kalbėdama apie atsakomybę, prezidentė daug dėmesio skiria teisėsaugos atsakomybės, būtent teismų ir teisėjų darbo, aptarimui. Žodžius *teisingumas, teismų, teisėjų* prezidentė vartoja visuose savo metiniuose pranešimuose, išskyrus pirmą ir pa-

¹⁹ <https://www.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2011>

²⁰ <http://www.veidas.lt/dalia-grybauskaite-neperkandama-politikos-vienise>

²¹ <http://www.ziniuradijas.lt/naujiena/2014/03/27/prezidentes-kalba-politines-retorikos-menas/31522>

²² <https://www.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2013>

²³ <https://www.lrp.lt/lt/spaudos-centras/pranesimai-spaudai/prezidentes-dalios-grybauskaites-metinis-pranesimas/22890>

skutinį. Remiantis kiekybine analize nustatyta, kad vidaus politikos potemei *teisėsauga* prezidentė savo kalbose vidutiniškai skiria 3 proc. dėmesio.

Taigi prezidentė daug kalba apie atsakomybę: vyriausybės, vietos valdžios, teisininkų, žmonių atsakomybę, finansinę atsakomybę, atsakomybę už neteisėtą praturtėjimą, administracinę atsakomybę ir t. t. Kaip matome, visą konkrečių sričių atsakomybę prezidentė adresuoja kažkam kitam, sau prisiima globalią atsakomybę „Tautai ir Tėvynei“²⁴. Be to, pasak Lauro Bielinio (2013, 73), lieka neaišku, kodėl prezidentė reikalauja kieno nors atsakomybės, bet nesiekia rasti bendro ir daugumai priimtino sprendimo. Tokią prezidentės kalbėjimo manierą politologas apibūdina kaip nelankščią, kuri išryškina „griežtos ir reiklios prezidentės įvaizdį“. Tačiau tokia prezidentės ir tautos sąsaja lemia visuomenės vienybę, o tai ir yra pagrindinis inauguracinės kalbos tikslas.

Išanalizavus JAV prezidento dviejų kadencijų inauguracinių kalbų ir šešių metinių pranešimų turinį nustatyta B. Obamos kalbų apimtis, pavyzdžiui, inauguracines kalbas sudaro 2,5 tūkst. žodžių, metines kalbas, iš kurių ilgiausia buvo pasakyta 2010 metais, daugiau nei 7 tūkst. žodžių. Visos prezidento kalbos atitinka viešosios kalbos struktūros reikalavimus: inauguracines kalbas sudaro kreipimasis, įžanga, pasakojimas (dėstymas), pabaiga ir epilogas, metines kalbas – kreipimasis, įžanga, pagrindinė dalis, pabaiga ir padėka už dėmesį (Koženiauskiene 2001, 109). Prezidento kalbų struktūra ir adresatas per visą laikotarpį nesikeičia: savo kalbų pasisveikinimo dalyje jis pirmiausia kreipiasi į Kongreso narius, svečius, ceremonijos dalyvius, o tik paskui į JAV piliečius, bet aptariamos temos pagrindinėse kalbų dalyse kito, atsižvelgiant į tų metų politinius procesus ir realijas. Be to, JAV prezidento kalbų išskirtinumą taip pat rodo padėka už dėmesį kiekvienos kalbos pabaigoje – visas inauguracines kalbas ir metinius pranešimus B. Obama baigia kreipdamasis į Dievą: *God will bless you, God bless America, God bless this country* ir pan. Toks padėkos žodis – nuo pokario metų išlikusi JAV prezidentų tradicija. Taip pat nustatyta, kad pirmosios kadencijos metais B. Obama daugiausia dėmesio skyrė ekonomikai ir sveikatos priežiūrai, tačiau jo kalbose ekonomikos tema nėra esminė, palyginti su D. Grybauskaitės kalbomis, kuriose ši tema vyrauja. Tai rodo ir nedažnas raktažodžio *economy* bei jo gramatinių formų kalbose vartojimas, atspindintis JAV prezidento kalbų dažninių žodžių sąrašę (žr. 7 pav.).

²⁴ http://www.president.lt/lt/prezidento_veikla/kalbos/lietuvos_respublikos_prezidentes_dalios_grybauskaites_inauguracijos_kalba_pasakyta_iskilmingame_seimo_posedyje.html

N	Word	Freq.	%	Texts	%	Lemmas	Set
72	ECONOMY	47	0,19	1	100,00		
256	ECONOMIC	14	0,06	1	100,00		
682	ECONOMICS	5	0,02	1	100,00		
1408	ECONOMIES	2		1	100,00		

7 pav. Raktažodžio *economy* ir jo gramatinių formų dažnumas B. Obamos kalbose

Be to, JAV prezidentas aptardamas ekonomikos klausimus nemažai dėmesio skiria šalies reformavimo ir atnaujinimo idėjai, kuri yra svarbus semantinis kompleksas inauguracinėje kalboje. Dažniausiai ši idėja perteikiama vartojant veiksmažodžius *reformuoti*, *atnaujinti*, *pakeisti*, *pertvarkyti* bei jų gramatinės formas, kurių leksinė reikšmė – visiškai pertvarkyti, suteikti naują įvaizdį, atgaivinti, daryti esminius pokyčius. Šie veiksmažodžiai vartojami kaip priemonė, siekiant sustiprinti reiškiamos idėjos poveikio efektą (Gavrilova 2004, 103). Inauguracinėse kalbose ir metiniuose pranešimuose Barackas Obama kalba ne vien apie reformas ekonomikos sektoriuje ar pertvarką įvairiose šalies institucijose, bet ir apie kitų labiausiai piliečiams nerimą keliančių sričių reformavimą, pavyzdžiui, sveikatos priežiūros sistemos, kalėjimų, ginklų, imigracijos, švietimo ir kitas reformas. Per septynerius metus keturiuose metiniuose pranešimuose prezidentas ragino priimti įstatymą dėl imigracijos, trijuose metiniuose pranešimuose – padidinti minimalų darbo užmokestį, dviejuose pareiškė pritarimą, kad kuo skubiau būtų atlikta rinkiminių kampanijų rėmimo reforma, be to, nors buvo daug kalbėta apie baudžiamojo teisingumo sistemos reformavimą, paskutiniuose dviejuose metiniuose pranešimuose prezidentas tik užsiminė apie būtinybę reformuoti baudžiamojo teisingumo sistemą²⁵.

Jau nuo pirmosios kadencijos žurnalistai, politologai ir politikos žinovai pastebi, kad B. Obama turi gerą iškalbą ir, be abejonės, yra vienas iš geriausių oratorių Amerikos istorijoje. Tačiau nusivilta tuo, kad pernelyg dažnai progresyvi B. Obamos retorika, kurią lemia politiniai veiksniai (poziciniai karai ir ekonomika), nesuteikia dešimtims milijonų vyrų, moterų ir vaikų saugumo jausmo. Taigi JAV prezidento retorika reformų atžvilgiu vertinama kaip „nuostabi retorika, kalbant apie nesmagią realybę“²⁶, kaip „netikra, fiktyvi retorika, kalbant apie reformas“²⁷, kaip pakylėta retorika, kuri mažai

²⁵ <http://www.politico.com/story/2016/01/state-of-the-union-2016-proposals-217600>

²⁶ <http://www.thenation.com/article/obamas-last-state-of-the-union-wonderful-rhetoric-messy-realities/>

²⁷ <http://america.aljazeera.com/opinions/2015/2/obama-and-congress-offer-bogus-rhetoric-on-tax-reform.html>

padėjo, stengiantis peržengti partijų nesutarimus, pastaraisiais metais užkirtusius kelią priimti kai kuriuos svarbius įstatymus²⁸.

Per antrąją kadenciją B. Obamos prioritetai pasikeitė: baigęs kalbėti apie įvairias reformas ir jų pasiekimus, jis daugiausia dėmesio skyrė vidaus politikai, nes Amerika dar nebuvo atsigavusi nuo ekonominio nuosmukio ir JAV prezidentui labiau rūpėjo šalies vidaus politika, o užsienio politikos klausimai tapo antraeiliai. Bet tai nereiškia, kad B. Obama visai nekalbėjo apie užsienio politiką; atlikus JAV prezidento kalbų turinio analizę pastebėta, kad jis kalba apie santykius su kitomis šalimis, tarptautinį bendradarbiavimą, vykstančius karus, reaguoja į besikeičiančią situaciją tarptautinėje arenoje ir kylančias naujas grėsmes, pavyzdžiui:

(5) *Now, one place to start is serious **financial reform**.*²⁹

(6) ***In Iraq and Syria, American leadership – including our military power – is stopping ISIL's advance.** Instead of getting dragged into another ground war in the Middle East, we are leading a broad coalition, including Arab nations, to degrade and ultimately destroy this terrorist group.*³⁰

Michaelas Posneris, kuris per pirmąją B. Obamos kadenciją dirbo JAV Valstybės departamento Žmogaus teisių ir demokratijos biure, teigia, jog „retorika aplenkė politikos formavimą, ji suteikė vilčių, kad viskas pasikeis“³¹. Kai kurių nuomone, B. Obamos retorika užsienio politikos atžvilgiu neatitinka Amerikos veiksmų, pavyzdžiui, kalbėdamas apie teroristus prezidentas vartoja sunaikinimo retoriką, tačiau jo veiksmai rodo tik teroristų veiklos apribojimą³², pavyzdžiui:

(7) *We will continue to hunt down terrorists and dismantle their networks, and we reserve the right to act unilaterally, as we have done relentlessly since I took office **to take out terrorists who pose a direct threat** to us and our allies.*³³

Taip pat teigiama, kad B. Obamos retorika neryžtinga³⁴, jam labiau būdinga

²⁸ <http://www.alfa.lt/straipsnis/15080252/jav-respublikonai-sako-obamos-metiniame-pranesime-neisgirde-nieko-nauja#ixzz40oQZ42zA>

²⁹ <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-state-union-address>

³⁰ <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/01/20/remarks-president-state-union-address-january-20-2015>

³¹ Ten pat.

³² <http://townhall.com/columnists/ronpaul/2014/06/10/obamas-foreign-policy-n1849402/page/full>

³³ <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/01/20/remarks-president-state-union-address-january-20-2015>

³⁴ <http://www.politologas.lt/2012/04/06/jav-respublikonu-partijos-kandidatai-i-prezidentus-dabartis-ir-ateities-perspektyvos>

izoliacija ir susitelkimas į šalies vidaus problemas nei aktyvi ir griežta retorika užsienio politikos atžvilgiu³⁵.

Tyrimas parodė, kad aptardamas vidaus politikos klausimus JAV prezidentas savo kalbose dažnai vartoja daiktavardžio *opportunity* vienaskaitos ir daugiskaitos linksnius (žr. 8 pav.), kalbėdamas ne apie tai, kas galima, bet apie vidines jėgas, pajėgumą, išteklius. Taip apeliuodamas į svarbiausias nacionalines vertybes, jis siekia šnekamąją kalbą paveikti plačiąją auditoriją, ją suvienyti bendram tikslui, o tai ir yra pagrindinis epideiktinės kalbos tikslas. Be to, taip tarptautinei visuomenei dar kartą pabrėžiama Jungtinių Amerikos Valstijų didybė ir galybė (Gavrilova 2004, 162), pavyzdžiui:

(8) *So wherever and whenever I can take steps without legislation to expand **opportunity** for more American families, that's what I'm going to do.*³⁶

N	Word	Freq.	% Texts	% Lemmas	Set
157	OPPORTUNITY	23	0,09	1	100,00
330	OPPORTUNITIES	11	0,04	1	100,00

8 pav. Raktažodžio *opportunity* ir jo gramatinių formų dažnumas B. Obamos kalbose

Kalbėdamas apie vidaus politiką, B. Obama metiniuose pranešimuose taip pat aptaria administracijos pasiekimus ir suformuluoja uždavinius, kuriuos reikės įvykdyti ateinančiais metais, siekiant užtikrinti stiprios ir klestinčios Amerikos ateitį³⁷. Apibrėždamas vidaus politikos tikslus ir pagrindinius principus, B. Obama apžvelgia tokias politikos sritis kaip švietimas, imigracija, aplinkos apsauga, energetika, mokesčiai, socialinė apsauga, civilinė teisė ir kt.³⁸ Pasak politikos analitiko Michaelo Grunwaldo³⁹, per dvi valdymo kadencijas B. Obamos priimtą programą sukėlė perversmą vidaus politikoje, o kai kurios net lėmė *status quo* pertvarkymą.

Išnagrinėjus D. Grybauskaitės ir B. Obamos kalbas, padaryta išvada, kad abu prezidentai savo inauguracinėse kalbose išlaiko epideiktinėms kalboms būdingus prin-

³⁵ <http://www.lrt.lt/naujienos/pasulyje/3/98803>

³⁶ <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/01/28/president-barack-obamas-state-union-address>

³⁷ <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/01/11/before-obamas-last-state-of-the-union-a-look-back-at-his-early-hopes/>

³⁸ <http://usliberals.about.com/od/barackobama/tp/ObamaDomesticAgenda.htm>

³⁹ <http://www.politico.com/magazine/story/2016/01/obama-biggest-achievements-213487#ixzz40pQQ9ff1>

cipus: ta pati kalbų struktūra, tos pačios sudedamosios dalys, taip pat išlaikomi pagrindiniai proginių kalbų reikalavimai. Tokių kalbų pagrindinis uždavinys – vienyti auditoriją (šali), vertinti praeitį, įvardyti dabarties problemas ir pateikti jų sprendimo būdus. Abiejų prezidentų metinių pranešimų struktūra sutampa. Metiniai pranešimai daugiausia skiriami socialinių, ekonominių ir politinių problemų analizei, jų sprendimams ir prioritetų nustatymui. Be minėtų panašumų, pastebėta ir skirtumų: skiriasi prezidentų kalbų apimtis: D. Grybauskaitės kalbos trumpesnės, o B. Obamos gerokai ilgesnės. Kitas skiriamasis bruožas yra B. Obamos teistinės užuominos – kreipimasis į Dievą, kurių nėra D. Grybauskaitės kalbose. Skiriasi ir prezidentų raktažodžių skaičius: D. Grybauskaitės – 61, B. Obamos – 102. Taip pat skirtingi akcentai – D. Grybauskaitės kalbose dažnai akcentuojami ekonomikos, verslo klausimai, B. Obamos – vidaus gyvenimo klausimai. Skirtingas ir kalbų stilius: D. Grybauskaitės – valdininko biurokrato retorika, B. Obamos – intelektualiai, vilties ir pokyčių retorika.

LITERATŪRA

- Bayley P. 2008. Analyzing Language and Politics. *MediAzioni*. http://www.mediazionionline.it/articoli/bayley_print.htm [žiūrėta 2015-01-10].
- Bielinis L. 2002. Lingvistiniai politinės komunikacijos supratimo aspektai. *Respectus Philologicus* Nr. 2 (7). Kaunas: VU Kauno humanitarinis fakultetas, 49–59.
- Bielinis L. 2011. *Prezidentė*. Vilnius: „Knygius“.
- Bielinis L. 2013. *Prezidentė. Antra knyga*. Vilnius: „Knygius“.
- Bimes T. 2009. Understanding the rhetorical presidency. *The Oxford handbook of the American presidency*. Oxford: Oxford University Press, 208–231. <http://www.oxfordhandbooks.com/view/10.1093/oxfordhb/9780199238859.001.0001/oxfordhb-9780199238859-e-10> [žiūrėta 2015-01-10].
- Butkutė L. 2008. Frazeologizmų stilistinės ir retorinės išgalės politiniame diskurse. *Lituanistica* T. 54., Nr. 2 (74). Vilnius: Lietuvos mokslų akademijos leidykla, 44–54. <http://www.lmaleidykla.lt/publ/0235-716X/2008/2/44-54.pdf> [žiūrėta 2015-09-23].
- Cheng M. 2006. Constructing a new political spectacle: tactics of Chen Hui-bian's 2000 and 2004 Inaugural Speeches. *Discourse and Society* Vol. 17. London, Thousand Oaks, CA and New Delhi: SAGE publications, 583–608. <http://das.sagepub.com/cgi/content/abstract/17/5/583> [žiūrėta 2015-09-15].
- Cibulskienė J. 2006. *Conceptual Metaphor in the Election Discourses of Lithuanian and Great Britain*. Humanitarinių mokslų daktaro disertacijos santrauka. Vilnius: VU, 5–43. <http://biblioteka.vpu.lt/elvpu/Disertaciju%20santraukos/Cibulskiene.pdf> [žiūrėta 2015-01-10].
- Cohen J. E. 1995. Presidential Rhetoric and the Public Agenda. *American Journal of Political Science* 39 (1). University of Kansas.
- Koženiauskienė R. 2001. *Retorika: iškalbos stilistika*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Koženiauskienė R. 2005. Politinė retorika etiniu požiūriu. *Parlamento studijos: mokslo darbai* 3. http://www.parlamentostudijos.lt/Nr3/kalba_Kozeniauskiene.htm [žiūrėta 2015-02-10].

- Kroes R. 2012. The power of rhetoric and the rhetoric of power: Exploring a tension within the Obama presidency. *European Journal of American Studies* 7 (2). Special Issue: Wars and New Beginnings in American History. European Association for American Studies. <https://ejas.revues.org/9578> [žiūrėta 2015-01-10].
- Laracey M. C. 2002. *Presidents and the People: The Partisan Story of Going Public*. (Joseph V. Hughes Jr. and Holly O. Hughes Series on the Presidency and Leadership). College Station: Texas A&M University Press.
- Scott M. 2007. *WordSmith Tools Help Manual, Version 4.0*. Oxford: Oxford University Press. www.lexically.net/downloads/version4/wordsmith.pdf [žiūrėta 2015-03-20].
- Stuckey M. E. 2015. *Political Rhetoric (Presidential Briefing Book)*. New Jersey: Transaction Publishers.
- Šuminas A., Vernickaitė A. 2010. Politinės komunikacijos praktinė problematika: Prezidentės D. Grybauskaitės retorikos ypatumai. *Parlamento studijos: mokslo darbai* 9. http://www.parlamentostudijos.lt/Nr9/9_informacija_3.htm [žiūrėta 2015-05-24].
- Telešienė A. 2005. Kritiškiosios diskurso analizės metodologinio principo taikymas sociologiniuose tyrimuose. *Sociologija. Filosofija*. Vilnius: Lietuvos mokslo akademijos leidykla. http://elibrary.lt/resursai/LMA/Filosofija/0502_03_Fil_001_006.pdf [žiūrėta 2015-01-06].
- Tulis J. K. 1987. *The rhetorical presidency*. Princeton: Princeton University Press.
- Van Dijk T. A. 1998. What is political discourse analysis? *Political linguistics*. (Ed. Jan Blommaert, Chris Bulcaen). The Netherlands: University of Amsterdam, 12–44. <http://discourses.org/OldArticles/What%20is%20Political%20Discourse%20Analysis.pdf> [žiūrėta 2015-01-20].
- Wodak R. 2013. Critical Discourse Analysis. *Concepts, History, Theory* 1. London, Thousand Oaks, CA and New Delhi: SAGE publications. https://www.academia.edu/2544299/Wodak_Ruth_Ed_Critical_Discourse_Analysis_Four_Volums [žiūrėta 2015-06-18].
- Gavrilova M. V. 2004. *Kognitivnija i ritoričeskije osnovi prezidentskoj reči (na materjale vystupenij V. V. Putina i B. N. Jelcina)*. Sankt-Peterburg.
- Šeigal E. I. 2004. *Semiotika političeskogo diskursa*. Moskva.

ŠALTINIAI

- 2009 m. liepos 12 d. Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės inauguracijos kalba, pasakyta iškilmingame Seimo posėdyje. <http://www.president.lt/lt/prezidento_veikla/kalbos/lietuvos_respublikos_prezidentės_dalios_grybauskaitės_inauguracijos_kalba_pasakyta_iskilmingame_seimo_posedyje.html> [žiūrėta 2015-12-17].
- 2011 m. birželio 7 d. Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas. <<https://www.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2011>> [žiūrėta 2015-12-17].
- 2012 m. birželio 7 d. Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas. <http://www.president.lt/lt/prezidento_veikla/metinis_pranesimas/2012_m..html> [žiūrėta 2015-12-17].
- 2013 m. birželio 11 d. Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas. <<https://www.lrp.lt/lt/metinis-pranesimas-2013>> [žiūrėta 2015-12-17].
- 2014 m. liepos 12 d. Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės inauguracinė kalba Seime. <<https://www.lrp.lt/lt/lietuvos-respublikos-prezidentės-dalios-grybauskaitės-inauguracinė-kalba-seime/kalbos/19818>> [žiūrėta 2015-12-17].

- 2015 m. birželio 4 d. Lietuvos Respublikos Prezidentės Dalios Grybauskaitės metinis pranešimas. <<https://www.lrp.lt/spaudos-centras/pranesimai-spaudai/prezidentes-dalios-grybauskaites-metinis-pranesimas/22890>> [žiūrėta 2015-12-17].
- The 2010 State of Union Address on 27 January 2010. <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-state-union-address>> [žiūrėta 2016-01-25].
- The 2014 State of Union Address on 28 January 2014. <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/01/28/president-barack-obamas-state-union-address>> [žiūrėta 2016-01-25].
- The 2015 State of Union Address on 20 January 2015. <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/01/20/remarks-president-state-union-address-january-20-2015>> [žiūrėta 2016-01-25].
- The 2015 State of Union Address on 20 January 2015. <<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2015/01/20/remarks-president-state-union-address-january-20-2015>> [žiūrėta 2016-01-25].
- <<http://www.thenation.com/article/obamas-last-state-of-the-union-wonderful-rhetoric-messy-realities/>> [žiūrėta 2016-01-15].
- <http://www.businessweek.com/globalbiz/content/jul2009/gb20090715_210574.htm> [žiūrėta 2015-11-05].
- <<http://www.alfa.lt/straipsnis/15080252/jav-respublikonai-sako-obamos-metiniame-pranesime-neisgirde-nieko-nauja#ixzz40oQZ42zA>> [žiūrėta 2016-01-15].
- <<http://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/3/98803>> [žiūrėta 2016-01-20].
- <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2010-01-06-nuosai-ki-b-obamos-reotorika-amerikieciu-netenkina/38035>> [žiūrėta 2016-01-25].
- <<http://www.washingtontimes.com/news/2011/sep/1/obama-sets-bar-lower-recent-stump-rhetoric/?page=all>> [žiūrėta 2016-01-25].
- <<http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/01/11/before-obamas-last-state-of-the-union-a-look-back-at-his-early-hopes/>> [žiūrėta 2016-01-21].
- <<http://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/prezidente-kalba-kaip-karys-ar-kaip-kolukio-pirmininkas.d?id=29151647>> [žiūrėta 2015-11-10].
- <<http://america.aljazeera.com/opinions/2015/2/obama-and-congress-offer-bogus-rhetoric-on-tax-reform.html>> [žiūrėta 2016-01-15].
- <<http://www.theguardian.com/commentisfree/2009/apr/17/barack-obama-supporters-naomi-klein>> [žiūrėta 2016-01-25].
- <<http://www.politico.com/magazine/story/2016/01/obama-biggest-achievements-213487#ixzz40pQQ9ff1>> [žiūrėta 2016-01-22].
- <<http://townhall.com/columnists/ronpaul/2014/06/10/obamas-foreign-policy-n1849402/page/full>> [žiūrėta 2016-01-20].
- <<http://www.politico.com/story/2016/01/state-of-the-union-2016-proposals-217600>> [žiūrėta 2016-01-25].
- <<http://www.economist.com/node/13702731>> [žiūrėta 2015-11-09].
- <<http://www.politologas.lt/2012/04/06/jav-respublikonu-partijos-kandidatai-i-prezidentus-dabartis-ir-ateities-perspektyvos>> [žiūrėta 2016-01-20].
- <<http://www.veidas.lt/dalia-grybauskaite-neperkandama-politikos-vienise>> [žiūrėta 2015-12-10].
- <<http://vz.lt/archive/article/2014/5/13/grybauskaite-yra-valinga-lydere-o-balcytis-komandos-zmogus>> [žiūrėta 2015-11-06].
- <<http://usliberals.about.com/od/barackobama/tp/ObamaDomesticAgenda.htm>> [žiūrėta 2016-01-21].
- <<http://www.ziniuradijas.lt/naujiena/2014/03/27/prezidentes-kalba-politines-retorikos-menas/31522>> [žiūrėta 2015-12-10].
- <<http://www.rg.ru/2014/09/12/obama-site.html>> [žiūrėta 2016-01-25].

PRESIDENTIAL RHETORIC: THE ANALYSIS OF THE KEYWORDS OF PRESIDENTS D. GRYBAUSKAITĖ AND B. OBAMA

VIKTORIJA ČERNIAKOVA, JONĖ GRIGALIŪNIENĖ

S u m m a r y

This article presents an analysis of inaugural speeches and the State of the Union (Nation) addresses of two presidents – Dalia Grybauskaitė and Barack Obama, with particular attention on the key words of the inaugural speeches and annual addresses, identified using *WordSmith Tools* software package. The article also aims at determining the features of the rhetoric of both presidents. To achieve this aim, the article applies quantitative, qualitative content and contrastive methods of analysis. The analysis of the presidents' speeches demonstrated that there are both similarities and differences between the rhetoric of the two presidents. The structure and composition of the inaugural addresses and the State of the Union (or State of the Nation) addresses of both presidents correspond to the principles and requirements of epideictic commemorative speaking. The two presidents address their audiences using similar welcome words, and the only difference is the theistic reference, i.e. address to God, which is a characteristic feature of the US president. Both inaugural speeches and the State of the Union (Nation) addresses of two presidents differ in their volume, with D. Grybauskaitė's speeches being considerably shorter than Obama's speeches. In addition, the number of the key words of the presidents' speeches is different as well. The analysis of the key words of the presidents' speeches with a help of Cohen's (1995) model showed the similarities in the rhetoric of the two presidents as well as disclosed the differences in their style of speech making.